

Dva umělci v jednom domě: Irena Ráček

SVATAVA NAVRÁTILOVÁ

Letošní pětasedmdesátiny Ireny Ráčkové a osmdesátiny jejího muže Milana Ráčka jsou inspirací ne sice k bilancování – na to jsou oba příliš aktivní –, ale určitě k ohlédnutí za životem dvou lidí, kteří jsou oba ve svých oborech úspěšní. Sociologové takovému soužití říkají dvoukariérové manželství. Pro ilustraci se podívejme na dvě fotografie: na jedné je mladá dvojice na pozadí kraje s vinicemi a na druhé kultivovaný zralý pár v ateliéru svého domu. Tyto fotografie dělí půl století vyplněné tvůrčí prací.

Po r. 1968, kdy jste po emigraci z Československa už jako manželé začínali v rakouské Vídni, ti bylo teprve dvacet. Historický dům v Sitzendorfu, který se později stal vašim společným domovem, je určitě důležitým mezníkem i skutečnou kotvou pro práci, rodinu a různá společenství, ve kterých jste se našli. Jaké další události jsou pro tebe důležité? Takové, o nichž lze říct před a po? Tedy například před emigrací a po emigraci, před Sitzendorfem a po něm?

Rok 1968 byl velmi pohnutý nejenom pro naši vlast, ale též pro mne osobně. Zakončila jsem uměleckoprůmyslovou školu v Uherském Hradišti a ještě v červnu jsme se brali.

Milan pracoval v šumperském muzeu a mně bylo nabídnuto v okresním domě osvěty – též v Šumperku – místo referentky pro amatérskou výtvarnou tvorbu a fotografii. Kolega Zdeněk Novák pracoval na sborníku poezie 50 LET VE ZNAMENÍ MOCI, který měl jít začátkem září do tisku. Nabídl mi spolupráci a já jsem vytvořila návrh na obal a úvodní stránky pro jednotlivé kapitoly: 1918, 1938, 1948 a 1968.

My s Milanem jsme dostali od jeho vzdálené příbuzné Beatrix Birner (Milanova maminka a matka Beatrix byly sestřenice) pozvání na návštěvu Vídně. Podali jsme žádost a čekali na povolení. Místo toho přišly armády pěti spřátelených zemí, k nám do Šumperku Poláci. Polákům byla jejich spoluúčast trapná, omlouvali se pohledy i slovy. Ředitel osvěty a jeho zástupce neočekávaně onemocněli a týdný nepřišli do práce. Okresního domu osvěty se spolu s námi zmocnili mladí nadšenci, kteří vytvářeli protiokupační tiskoviny a lepili je okupantům na tanky a nákladní auta. Po několika týdnech byli Poláci vystřídáni Rusy, vedení osvěty se vrátilo a mně bylo doporučeno odejít a hledat si jiné místo. K našemu velkému překvapení jsme dostali vízum a povolení výjezdu na třídní cestu do Vídně. Bydleli jsme tehdy v malé komůrce v muzeu a pro jistotu jsme po sobě moc neuklízeli, aby náš záměr utéct nebyl tak viditelný. Jak už se to u mladých lidí stává, bydleli jsme v docela velkém nepořádku a dodnes mi je trapné, že to jiní museli po nás poklidit. Připravovaný sborník šel místo do tisku do stoupy a nám se podařilo

Manželé Irena a Milan Ráčkovi po emigraci a dnes. Foto © archiv manželů Ráčkových

udělat jenom pár improvizovaných kopií. Jednu z nich jsem s sebou přivezla do Vídně.

Beatrix Birner – říkali jsme jí Boženka – byla vůči nám velmi velkorysá, k bydlení nám dala k dispozici její vídeňský byt. Sama žila s rodinou v Pottensteinu. Milan si již po několika dnech našel práci v NÖ LANDESMUSEUM, kde potom pracoval až do penze. Já jsem dala k nahlédnutí moje návrhy na obuv a kožené doplňky majiteli časopisu SCHUH KUNST a dělala různé pomocné práce, než se majitel rozhodne mne zaměstnat. Když jsme kvůli udání sousedky ztratili střechu nad hlavou a Beatrix její byt, dostali jsme se do krize. Kvůli nedostatku peněz jsme bydleli v mokřím sklepení a oba onemocněli. Jeden z mokrých fleků na zdi se nápadně podobal Austrálii, a tak jsme se rozhodli odjet do teplých krajín. Před odletem jsem si zašla za majitelem časopisu panem Lehmannem pro mé návrhy. Lehmann mi řekl, že můj odlet nepadá v úvahu, protože se mnou napevno počítá. Nabídl nám na bydlení zařízení

vilu ve 14. okrese, s krásnou koupelnou a automatickou pračkou. Proto jsme zůstali v Rakousku a letenka do Austrálie propadla... Dlouho jsme se z luxusní vily nemohli radovat, po několika měsících Lehmann utekl do Hongkongu, měl milionové dluhy a my byli opět bez bydlení.

Přeskočím pár let. Měli jsme hezký byt a v práci se nám dařilo. Já jsem byla na volné noze a pracovala jsem především na dětských knížkách. V roce 1974 se nám narodil syn Martin a spolu s ním jsme podnikali výlety po Dolním Rakousku a prohlíželi si domky k mání. Ne že bychom měli přebytek peněz, ale domek na venkově nám připadal na víkendové pobyty lákavý. V roce 1977 jsme se zamilovali do středověkého domu v dezolátním stavu v Sitzendorfu a hned ho pomocí kreditu koupili. Já jsem dostala zakázku na knížku z Japonska, a protože jsme nutně peníze potřebovali, dali jsme Martina do školky ve Vídni. Bohužel se mu ve školce, která nám připadala velmi nadstandardní – 7 dětí na jednu paní učitelku –, nelíbilo a často

Ateliér Ireny Ráček. Foto © Nadja Meister

plakal. Ze zoufalství jsem to s ním zkusila v Sitzendorfu. Tam vedla školku jeptiška a spolu s jednou pomocnicí se starala o 38 dětí. Martin byl u ní spokojený. Jenomže já v Sitzendorfu žila v domě v dezlátním stavu bez tekoucí vody, záchodu (s budou vzadu u chléva), pračky, telefonu a také bez auta. Ta první léta byla často k uzoufání. V roce 1981 se nám narodil druhý syn Jakob a 1983 dcerka Katharina. To už byl dům o něco civilizovanější.

Emigrační vlna po roce 1968 z českých zemí do Rakouska byla sice masivní, ale přece jen šlo o dvě blízké evropské země. Z tvého díla je zřetelná snaha o vytváření pomyslného širšího kruhu mezi českými a rakouskými zeměmi až někam k neolitu, ve kterém hranice mizí a kulturní a historické kořeny jsou nosnou kostrou pro společný domov. V dnešní době takzvaného dobývání pevnosti jménem Evropa obyvateli vzdálenějších zemí je situace odlišná. Jak se mění Rakousko pro nové emigranty? A v čem se mění Rakousko pro Rakušany a pro tebe osobně?

Irena Ráček, Matka země. Foto © archiv Ireny Ráček

Rakušané se velmi záslužně zachovali k maďarským emigrantům v roce 1956 a také k nám Čechoslovákům byli v roce 1968 velkorysí a vstřícní.

Nyní je emigrace ožehavé téma a pravičácké síly si díky tomu upevňují pozice. Zajímavý je přístup zdejších venkovanů k válečnému konfliktu na Ukrajině. Říkají doslova **NENÍ TO NAŠE VÁLKA**, a to přitom Rusové kontrolovali celé Dolní Rakousko až do roku 1955.

Irena Ráček, Naděje, instalace. Foto © Nadja Meister

U neutrálního Rakouska je to postoj pocho-pitelný. Mezi začátkem společenských setkání k Milanovým narozeninám a jejich ukončením vznikla bohužel nová válka, která sice také není „naše“, ale je myslím více zneklidňující.

Omlouvám se, že se tak narychlo nedokážu soustředit a odpovědět. Je to otázka velmi bolestná a ožehavá... Mám stále ještě – po poslední oslavě 29. 10. – hosty a jsem docela unavená.

Člověk je sice v různých životních rolích, ale pořád zůstává individuální bytostí. Vrátime-li se k fotografii mladého páru na vinici, tak vousatý mladý muž s dlouhými vlasy vypadá trochu divoce a vlastně i hodně odlišně od kultivované půvabné dívky. V čem nacházíte to, co posiluje vaše společné směřování, a v čem stojíte každý ve svých světech?

Divoce vypadající mladý muž pochází z velmi dobré, kultivované rodiny, u které se v podvečer poslouchaly operní árie a návštěvy koncertů patřily k běžnému životu. Půvabná dívka je dělnicko-rolnického původu, v rodině (i v ostatním příbu-

zenstvu) si prozpěvovali všichni sami a jediným kulturním vyžitím byla návštěva kostela. Jsme velmi rozdílní a často to vede k disharmoniím. Není to jednoduché spolunažívání, ale přesto nás obklopuje velký okruh přátel. Z toho důvodu není Milanova oslava osmdesátých narozenin jednoduchou záležitostí. Do 29. října se setkají naši kamarádi v 11 skupinách, první oslava se konala už 22. září. Myslím, že náš společný jmenovatel je zájem o umění a kulturní aktivity.

Na tvých prezentačních fotografiích tě vídáme v pracovní zástěře, jakou by mohl nosit švec, kovář či keramička. Ty jsi ji zřejmě používala hlavně při práci s hlínou a v ateliéru či v terénu. Samozřejmě také při výuce a na workshopech. Tvoje pověstná věta: *Milan vyrostl na kobercích, já u babičky na hlíně* by mohla předznamenávat další rozdílnosti mezi vámi, ale zájem o historii vás naopak spojuje. Práce rukama, dnes převážně jako spisovatele, však Milanovi asi není vzdálená.

Gumová zástěra mne doprovázela dlouhá léta. Z hlíny jsem vytvářela na zakázku reliéfy a skulptury, největší je BRÁNA DO NEOLITU (z akátu a udusané hlíny) z roku 2003.

Od roku 2007 vedu workshopy Malujeme barvami země, letos začíná evropský projekt v osmi zemích, u kterého jsme jako hosté přizvaní. Základním tématem projektu je ekologizace zemědělství. Milan si v našem starém domě užil manuální práce víc než dost a ta vlastně stále trvá.

Tvůj zájem o zdraví a přírodní prostředí tě přivedl ke kuchyni bez masa a každodennímu cvičení. Jak to má Milan? Pokud vím, tak kromě pomocných řemesel pro muzejnictví poznal